

HENRYK GAPSKI
Lublin

AKADEMICY KRAKOWSCY W DOMINIKAŃSKIM BRACTWIE RÓŻAŃCOWYM W LATACH 1585–1646

Bliskie związki Akademii Krakowskiej z krakowskimi dominikanami datują się od XV w.¹ W roku 1450 Wszechnica Jagiellońska włączyła dominikańskie studium generalne do uniwersytetu, uznając tym samym zakon jako wspólnotę naukową. Od tego czasu Bracia Kaznodzieje częściej pojawiają się w gronie studiującej młodzieży, jak również wśród prowadzących wykłady². Odpowiedzią dominikanów było przyjęcie Akademii do uczestnictwa w zasługach Zakonu Kaznodziejskiego w 1483 r. przez generała Salvusa Casseta³. W sto lat później kapituła generalna obradująca w 1584 r. w Rzymie pozwoliła wykładać dominikanom polskim pro gradu et forma na Uniwersytecie Jagiellońskim⁴. Swoistym przypieczętoowaniem więzi łączących Akademię z dominikanami było oficjalne uznanie doktryny św. Tomasza za fundament nauczania filozofii i teologii w 1603 r. po reformie rektora Mikołaja Dobrocieskiego⁵.

¹ Postulat głębszego zbadania związków dominikanów z uniwersytetem krakowskim wysunięty przez J. Kłoczowskiego (*Dominikanie polscy na Śląsku w XII–XIV wieku*, Lublin 1956, s. 233–234, przypis 1) nie doczekał się do tej pory realizacji.

² J. Kłoczowski, *Studia w polskiej prowincji dominikańskiej za prowincjalatu Jakuba z Bydgoszczy (1447–1478)*, w: *Europa – Słowiańszczyzna – Polska*, Poznań 1970, s. 476; Tenże, *Zakon Braci Kaznodziejów w Polsce 1222–1972. Zarys dziejów*, w: *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, red. J. Kłoczowski, Warszawa 1975, s. 52–53.

³ J. Muczkowski, *Bractwa jezuickie i akademickie w Krakowie*, Kraków 1845, s. 9–10.

⁴ R. Świętochowski, *Szkolnictwo teologiczne dominikanów*, w: *Dzieje teologii katolickiej w Polsce*, t. II cz. II, red. M. Rechowicz, Lublin 1975, s. 237.

⁵ W. Urban, *Akademia Krakowska w dobie reformacji i wczesnej kontrreformacji (1549–1632)*, w: *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, red. K. Lepszy, t. I, Kraków 1964, s. 282; M. Rechowicz, *Początki i rozwój kultury scholastycznej (do końca XIV wieku)*, w: *Dzieje teologii katolickiej*, red. M. Rechowicz, t. I, Lublin 1974, s. 75; J. Czerkawski, *Arystotelizm na wydziale sztuk Uniwersytetu Krakowskiego w XVI i XVII w.*, w: *Nauczanie filozofii w Polsce w XV–XVIII wieku*, red. L. Szczucki, Wrocław 1978, s. 67; Z. Ogonowski, *Filozofia szkolna w Polsce XVI wieku*, Warszawa 1985, s. 28. Trzeba tu dodać, że oficjalne przyjęcie tomizmu w Akademii Krakowskiej nie było przejawem lokalnych, krakowskich związków uniwersytetu z dominikanami. Było odpowiedzią na zalecenie Piusa V z 1567 r., aby w uczelniach katolickich nauczano w myśl doktryny św. Tomasza. Zaleceniom papieskim uczyniono zadość w Lowanium w 1596 r., w Paryżu w 1601 r.; podkreśla tę sprawę szczególnie Ogonowski.

Praktycznym wyrazem dobrych stosunków były dysputy teologiczne w uroczystość św. Tomasza, w których w kościele Świętej Trójcy tradycyjnie uczestniczyli akademicy krakowscy⁶.

W świetle powyższych faktów zrozumiałe staje się ich zaangażowanie w życie religijne kościoła dominikanów. Jednym z przejawów takiej postawy akademików był ich udział w życiu brackim.

Na ostatnie ćwierćwiecze XVI w. przypada w Krakowie wydatne ożywienie życia religijnego. W jego odnowę coraz szerzej włączają się poszczególne zakony. Do popularniejszych, potrydenckich form pobożności należało zakładanie bractw kościelnych i udział w ich działalności⁷.

W roku 1585 o. Bartłomiej z Przemyśla, bakałarz teologii, uroczystie zakłada przy kościele Świętej Trójcy Bractwo Różańca Świętego i Imienia Jezus⁸. Do licznego grona jego członków należeli również studenci, absolwenci i profesorowie Almae Matris Cracoviensis.

Źródłem do odtworzenia przynależności akademików do tego bractwa jest księga wpisów, znajdująca się w Archiwum Dominikanów w Krakowie. Obejmuje ona lata od założenia bractwa w 1585 aż do 1716 r.⁹

Szczegółowa analiza wpisów wskazuje, iż akademicy przystępowali do bractwa w latach 1585–1646. Tworzyli oni stosunkowo małą grupę, bo tylko 59 członków, gdy w tym samym czasie do bractwa zapisało się ponad 8 tys. ludzi. Trudno więc mówić – wbrew temu co pisze J. Muczkowski¹⁰ – o szczególniejszym zaangażowaniu się społeczeństwa uniwersyteckiego w działalność bracką. Z drugiej jednak strony, liczba wpisanych do księgi akademików wcale nie musi jeszcze świadczyć o słabym zainteresowaniu tego środowiska nabożeństwem różańcowym.

Podstawą naszej kwalifikacji członków bractwa do społeczności akademickiej był odnotowany przy imieniu i nazwisku stopień naukowy lub określenie „studiosus” lub „studens”. Trudność powstawała przy zapisach ludzi, którzy z Akademią

⁶ K. Gumol, *Duszpasterstwo akademickie na Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1400–1795*, „Zeszyty Naukowe KUL” 7:1964, nr 2, s. 61.

⁷ Bractwa zajmujące poczesne miejsce w życiu społeczno-religijnym w dawnej Polsce nie doczekały się jeszcze badań odpowiadających ich rzeczywistemu znaczeniu i dokonaniom. Ogólny pogląd na temat bractw dają dwa syntetyczne artykuły K. Kuźmak, zamieszczone w *Encyklopedii katolickiej*: (*Bractwa kościelne*, t. II, Lublin 1976, kol. 1013–1020, i *Arcybractwo*, t. I, Lublin 1973, kol. 891–894). Dobrze zestawienie literatury na ten temat można znaleźć w artykule J. Flagi, *Bractwa religijne w archidiakonacie lubelskim do początku XVII wieku (1604)*, „Roczniki Humanistyczne” 21:1973, z. 2, s. 141–169. Dla Krakowa obok prac starszych – cytowanych w tym artykule – podstawową pracą z tej dziedziny jest książka H. Zaremskiej, *Bractwa w średniowiecznym Krakowie. Studium form społecznych życia religijnego*, Wrocław 1977.

⁸ P. Pękalski, *Historyczne podanie o bractwach, które od najdawniejszych czasów wywodzą swoje istnienie przy kościołach w stołecznym mieście Krakowie*, „Pamiętnik Towarzystwa Dobroczynności Krakowskiego” 1868, s. 55.

⁹ Nie posiada ona specjalnego tytułu. Najczęściej cytuje się ją jako *Modus recipiendi ad Archiconfraternitatem Rosarii Sanctissimi Nominis Iesu*, sygn. K. 170. Wśród wielu historyków panuje zgodność co do tego, że księga o takim tytule należała do bractwa różańcowego powstałego w 1585 r. Wśród starszych badaczy pogląd ten podzielałi wspomniani już: Pękalski i Muczkowski. Ze współczesnych wspomnień należy s. J. Piroga (*Geneza i rozwój bractw różańcowych w Polsce do r. 1604*, Lublin 1966, mps – Bibl. KUL) i R. Świętochowskiego (*Źródła do dziejów nowożytnych Zakonu Kaznodziejskiego w Polsce*, „Sprawozdania TN KUL” 19:1970, s. 91). Odmienny pogląd w tej kwestii zaprezentował K. M. Żukiewicz (*Królowa Różańca Św. w Kościele i w Polsce*, t. II, Lwów 1935, s. 69).

¹⁰ Muczkowski, op. cit., s. 10.

związani byli stosunkowo krótko. Chodzi o studentów kończących naukę po jednym, dwu lub trzech semestrach, a stanowili oni spory odsetek całej młodzieży akademickiej. Trudno również uchwycić wszystkich tych, którzy zapisali się do bractwa różańcowego jeszcze przed immatrykulacją lub przed podjęciem studiów. Przykładem przystąpienia do bractwa jeszcze przed immatrykulacją może być przypadek Jana Brożka, późniejszej sławy tej uczelni¹¹.

Pierwsze i zarazem najliczniejsze zapisy akademików miały miejsce w roku powstania bractwa. Później są już one stosunkowo rzadkie, a kończą się definitywnie w 1646 r. Poniższa tabela przedstawia, jak wyglądało to w poszczególnych latach.

Akademicy krakowscy w bractwie różańcowym
w latach 1585–1646

Rok	Profesorowie	Studenci	Razem
1585	15	4	19
1586	–	2	2
1590	2	–	2
1594	3	1	4
1597	2	–	2
1600	1	–	1
1601	1	–	1
1604	–	2	2
1605	–	1	1
1607	2	–	2
1608	1	2	3
1610	1	–	1
1612	1	2	3
1613	1	–	1
1615	1	–	1
1616	1	–	1
1617	–	1	1
1618	1	1	2
1619	–	1	1
1621	–	1	1
1622	–	1	1
1626	–	1	1
1634	2	–	2
1638	–	1	1
1646	–	3	3
Ogółem	35	24	59

Wśród 59 akademików 35 posiadało stopnie naukowe, w tym było 5 doktorów (3 prawa, 1 medycyny i 1 filozofii), 14 magistrów (9 sztuk wyzwolonych, 1 prawa,

¹¹ W księdze brackiej pod rokiem 1601 na karcie 31v znajduje się wpis: „Joannes Kurzeloviensis alias Brozek”. Bez wątpienia chodzi tu o sławnego akademika krakowskiego Jana Brożka, urodzonego w Kurzelowie. Fakt jego zapisu do bractwa różańcowego u krakowskich dominikanów w 1601 r. może posłużyć wzmocnieniu argumentacji J. N. Franka (*Jan Brożek J. Broscius, akademik krakowski 1585–1652*, Kraków 1884, s. 2–14), że już przed 1605 r. pobierał on nauki w Krakowie. Być może nastąpiło to nawet wcześniej, już w 1601 r., a nie w 1604 r., jak dowodzi Franke. A. Birkenmajer (PSB, III, 1–3) stwierdza jedynie, że naukę w Uniwersytecie podjął Brożek w 1604 lub 1605 r.

1 filozofii, 3 bez określonej specjalizacji), 16 bakalarzy (10 sztuk wyzwolonych, 6 bez określonej specjalizacji). Studentów wpisało się jedynie 24. Nasuwa się jednak pewna wątpliwość, czy pod określeniami „studiosus” i „studens” zawsze rozumiano studenta akademii. Wydaje się, że określenia te mogły również dotyczyć uczniów tzw. classes czyli Szkół Nowodworskich, a także uczniów licznych w Krakowie szkół parafialnych.

Analizując częstotliwość zapisów do bractwa na podstawie zamieszczonej powyżej tabeli możemy stwierdzić, że napływ do niego profesorów zanika właściwie pod koniec drugiego dziesięciolecia XVII w. Być może wiązało się to z faktem powołania w 1621 r. osobnego akademickiego bractwa różańcowego, mającego swoją siedzibę w kapitularni u Świętej Trójcy¹².

Obecność 6–7 studentów w „ogólnym”, kilkutyśiecznym bractwie różańcowym po 1621 r. trudno obiektywnie wytłumaczyć. Może jedynie tym, że owi studenci mogli należeć do grona młodzieży uczącej się w innych niż Akademia szkołach krakowskich.

W gronie zapisanych do księgi brackiej znalazło się też dwu akademików, którzy w momencie wpisu już nie żyli. Przy nazwisku magistra Marcina Komelskiego odnotowano w roku 1601, iż był „mortus”. Natomiast w przypadku Stanisława Zawadzkiego, zwanego Picus, podano dokładną datę zapisu: 12 IV 1600 r., a wiemy skądinąd, że była to równocześnie data jego śmierci w Nawarzacach pod Krakowem¹³. W badanej księdze nie są to zapisy odosobnione, a sprawa wpisów do bractw ludzi zmarłych jest już znana badaczom problematyki brackiej od dawna¹⁴.

*

Zamieszczony niżej spis akademików członków bractwa różańcowego obejmuje jedynie tych, których związek z Akademią był wyraźnie zaznaczony (stopień naukowy, studiosus itp.). Z tych też względów na liście tej nie znalazł się wspomniany Jan Brożek. Terminologię zapisu przejęliśmy ze źródła, dodając jedynie rok wpisu. Rozwiązano skróty i zmodyfikowano nieznacznie pisownię nazwisk i miejscowości, dostosowując ją do ogólnie przyjętej w literaturze przedmiotu. W miejscach wątpliwych zaznaczono ten fakt znakiem zapytania. Nie rezygnowano w miarę możliwości z próby identyfikacji osób głównie na podstawie opracowań i opublikowanych źródeł:

- AR – *Acta rectoralia almae universitatis studii Cracoviensis*, t. II, 1536–1580, wyd. S. Estreicher, Kraków 1909.
 AS – *Album studiosorum Universitatis Cracoviensis*, t. III, 1551–1606, ed. A. Chmiel; t. IV, 1607–1642, ed. G. Zathay adiutus ab H. Barycz. Cracovie.
 Barycz – H. Barycz, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego w epoce humanizmu*, Kraków 1935.

¹² Muczkowski, op. cit., s. 10–11; K. Gumol, *Oratorium św. Różańca Akademii Krakowskiej czyli Akademickie Bractwo Różańcowe u ojców dominikanów*, „Rocznik Teologiczny Śląska Opolskiego” 1:1968, s. 167–202; Tenże, op. cit., s. 56.

¹³ L. Hajdukiewicz, *Zawadzki Stanisław Picus (ok. 1535–1600)*, w: *Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, t. VI, Wrocław 1974, s. 782.

¹⁴ C. Blasel, *Geschichte der Rozenkranzbruderschaft bei St. Adalbert in Breslau*, Breslau 1912, S. 40.

- CD – *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. V, Cracoviae 1905.
 DUJ – *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. I, red. K. Lepszy, Kraków 1964.
 HNP – *Historia nauki polskiej*, red. B. Suchodolski, t. VI, *Dokumentacja bio-bibliograficzna. Indeks biograficzny tomu I i II*, opr. L. Hajdukiewicz, Wrocław 1974.
 PSB – *Polski słownik biograficzny*, t. I, Kraków 1935.
 Losy – W. Urban, *Losy wychowanków Akademii Krakowskiej w drugiej połowie XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, w: *Studia z dziejów Uniwersytetu Krakowskiego w dobie Renesansu*, red. K. Lepszy, Kraków 1964, s. 133–196.

AKADEMICY KRAKOWSCY
 WPISANI DO KSIĘGI „BRACTWA RÓŻAŃCA ŚWIĘTEGO IMIENIA JEZUS”
 W LATACH 1585–1646

Akademicy ze stopniami naukowymi

1585

1. Adamus Fałęczki, magister artium.
Barycz, 521 n; CD, indeksy.
2. Chrystophorus Fałęczki, baccalarius.
3. Venceslaus Bazenicensis, magister artium.
AR, I, 267; Barycz, 698; PSB, I, 373.
4. Martinus Słaczoszinski (?), magister.
5. Petrus Łodensis, magister artium.
6. Andreas Mianius, magister artium.
7. Stanislaus Bątrovius, magister artium.
8. Stanislaus Krzywokoczki, magister artium.
9. Mathias Brestensis, baccalaureus artium.
10. Andreas Szebrzesensis, baccalaureus artium.
11. Valerianus Łasovius, baccalaureus.
Barycz, 579.
12. Hieronimus Gorecki, baccalaureus.
Barycz, 521 n; DUJ, 299; HNP, 191.
13. Laurentius Luczozowski (?), baccalaureus artium.
14. R. D. Gregorius Skrubkowicz, juris collega junior.
Barycz, 585 n; DUJ, 257; Losy, 186.
15. R. D. Andreas Coderus (?), Sremensis, doctor juris, collega junior.

1590

16. R. D. Petrus Gorcinus, doctor utriusque juris, canonicus cracoviensis.
AR, 326–327; Barycz, 452 n.
17. Georgius Pipan, magister artium.

1594

18. Adamus Lubiewski, baccalarius.
19. Joannes Jaworski, baccalarius.
20. Adamus Jagielski, baccalarius.

1597

21. R. D. Joannes Volbramensis, magister et juris licenciatus.
Barycz, 608.
22. Joannes Jacobi Prybos (?), baccalaureus artium.

1600

23. Stanislaus Zawadzki cognominatio Picus, consul Cracoviensis, medicus in Universitate Cracoviensis.
Barycz, 213 n; DUJ, 269 n; HNP, 782.

1601

24. Martinus Komelski, magister Academiae Cracoviensis, mortuus.

1607

25. Albertus Miernikowicz, baccalaureus artium.

26. Albertus Debcius, baccalaureus artium.

1608

27. Albertus Zieluncius, baccalaureus artium.

1610

28. Jacobus Pauli Tretrius Varsaviensis, baccalaureus artium.

1612

29. Sebastianus Sleskovius, magister Akademiae Cracoviensis.
DUJ, 276.

1613

30. Sebastianus cognominatio Misziński, magister artium et doctor philosophiae.

1615

31. Bartholomaeus Grzybowski, magister artium, collega minor.
Losy, 168.

1616

32. Joannes Kierzkowicz, baccalaureus artium ex districtu Praemislensi.

1618

33. Joannes Augustinus Rybkowicz, magister artium, collega maioris collegii.
Barycz, 548 n; DUJ, 259.

1634

34. P. Paulus Mirowski, magister artium.

35. Valentinus Stanislaus Dębowski, baccalaureus artium.
Losy, 162.

Studenti

1585

1. Stanislaus Gralski, studiosus.

2. Joannes Ropniczius, studiosus.

3. Lucas Gniewek, studiosus.
AS, III, 133.

4. Michael Malissowski, studiosus.
AS, III, 118.

1586

5. Joannes Przeworscensis, studiosus.
AS, III, 148.

6. Joannes Krassowski, studiosus.

1594

7. Adamus Neapolitanus, studiosus.

1604

8. Joannes Wieliczka, studens.
9. Bartholomaeus Orzech Costensis, studiosus.

1605

10. Joannes vocatis studiosus.

1608

11. Matthias Zamłyński, studiosus a Rava.
12. Albertus Głębocki, studens.
AS, IV, 7.

1612

13. Laurentius Niebądzowicz Warcensis, studiosus Cracoviensis.
AS, IV, 3.
14. Paulus Bonicius Warcensis, studiosus.
AS, IV, 19.

1617

15. Bartholomaeus Łasowski, studens.

1618

16. Paulus Christophori cognominatio Poponek a Pacanów, studens Cracoviensis.

1619

17. Bartolomaeus Kawecki, studens Cracoviensis ex districtu Lublinensi de villa dicta Bochoznica.
AS, IV, 58.

1621

18. Petrus Pogorzecki, studens Cracoviensis ex Rusia de civitate dicta Belz.
AS, IV, 60.

19. Martinus Foltinowicz Bielgoraiensis, studens Cracoviensis.
AS, IV, 81.

1626

20. Stanislaus Kaskowicz de Żywic, studens Cracoviensis.

1646

22. Kazimierz Sadowski, studiosus Cracoviensis.
23. Albertus Kuleszowicz Bielowiensis (?), studiosus.
24. Andreas Jezowczyk, Zasoviensis, studiosus.

LES ACADÉMICIENS DE CRACOVIE
DANS LA CONFRÉRIE DU ROSAIRE DE DOMINICAINS
DANS LES ANNÉES 1585–1646
R é s u m é

L'auteur présente quelques résultats de ses recherches plus larges sur le milieu des ordres religieux de Cracovie, et sur ses liens avec la société de la ville. Dans son article il examine le registre des membres de la confrérie du Rosaire de dominicains dans les années 1585–1646. En se basant sur cette source manuscrite, il établit la liste des professeurs de l'Académie de Cracovie – 35 personnes, et la liste des étudiants – 24 personnes qui ont appartenu à la confrérie du Rosaire.